

بسم الله الرحمن الرحيم

بحث سال گذشته در ادله منکرین علم رجال مطرح شد. یکی از ادله مطروحه توسط ایشان چنین بود که ایشان قائل به قطعی الصدور بودن کلیه روایات کتب اربعه می باشند.

گفتیم که در راستای نقد این دلیل جهاتی مطرح است که دو جهت را قبلاً ذکر کردیم.

اما جهت سوم: با مراجعه به متن کتب اربعه و کلمات مولفین آن کتب و دقت و تأمل در متن آنها روشن می شود که خود مولفین هم معتقد به قطعی الصدور بودن روایات نیستند و در عمل این مطلب را نشان داده اند.

بعنوان مثال در کلام شیخ صدوق ^{رحمه الله} قرائنی داریم که ثابت می کند ایشان معتقد به قطعی الصدور بودن تمام روایات کتاب شریف کافی نیستند، اقدام ایشان به تالیف کتاب شریف من لایحضره الفقیه دال بر این مدعی است. ایشان در مقدمه کتاب میفرمایند:

أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ لَمَّا سَاقَى الْقَضَاءُ إِلَى بِلَادِ الْغُرْبَةِ وَ حَصَلَنِي الْقَدَرُ مِنْهَا بِأَرْضِ بَلْخَ مِنْ قَصَبَةِ إِيْلَاقَ وَ رَدَّهَا الشَّرِيفُ الدِّينُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْمَعْرُوفُ بِنِعْمَةٍ وَ هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ع فَدَامَ بِمُجَالَسَتِهِ سُرُورِي وَ أَنْشَرَحَ بِمُذَاكَرَتِهِ صَدْرِي وَ عَظُمَ بِمُودَّتِهِ تَشَرُّفِي لِأَخْلَاقِي قَدْ جَمَعَهَا إِلَى شَرَفِهِ مِنْ سِتْرِ وَ صَلَاحٍ وَ سَكِينَةٍ وَ وَقَارٍ وَ دِيَانَةٍ وَ عِفَافٍ وَ تَقْوَى وَ إِخْبَاتٍ فَذَاكَ رَنِي بِكِتَابِ صَنَفِهِ - مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا الْمُتَطَبِّبُ الرَّازِيُّ وَ تَرَجَمَهُ بِكِتَابٍ مَنْ لَا يَحْضَرُهُ الطَّبِيبُ - وَ ذَكَرَ أَنَّهُ شَافِي فِي مَعْنَاهُ وَ سَأَلَنِي أَنْ أُصَنِّفَ لَهُ كِتَابًا فِي الْفِقْهِ وَ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ وَ الشَّرَائِعِ وَ الْأَحْكَامِ مُوفِيًا عَلَى جَمِيعِ مَا صَنَّفْتُ فِي مَعْنَاهُ وَ أَتَرَجَمَهُ بِكِتَابٍ مَنْ لَا يَحْضَرُهُ الْفَقِيهُ - لِيَكُونَ إِلَيْهِ مَرْجِعُهُ وَ عَلَيْهِ مُعْتَمَدُهُ وَ بِهِ أَخْذُهُ وَ يَشْتَرِكُ فِي أَجْرِهِ مَنْ يَنْظُرُ فِيهِ وَ يَنْسَخُهُ وَ يَعْمَلُ بِمُودَعِهِ^(۱)

از طرفی کتاب الکافی از حیث تعداد روایات بسیار بیشتر از کتاب من لایحضره الفقیه است، اگر قرار بود تمام روایات الکافی شامل روایات قطعی الصدور باشد مرحوم صدوق می باید در پاسخ به چنین درخواستی از سوی سائل، او را به کتاب الکافی ارجاع داده و یا در نهایت ایشان باید تلخیص الکافی را ارائه می فرمود، نه این که اقدام به تدوین کتابی جدید بنماید.

علاوه بر مطلب فوق، گاه دیده شده که شیخ صدوق روایتی را از الکافی نقل می فرماید و بعد از آن اظهاراتی می آورد که گواه بر این مطلب است که ایشان آن روایت را قطعی الصدور نمی داند.

۱. من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص: ۲

موارد ذیل برای اثبات عدم اعتقاد مرحوم صدوق به قطعی صدور نبودن روایات الکافی کفایت می‌کند:

بیان چند نمونه

۱- بَابُ الْوَصِيِّ يَمْنَعُ الْوَارِثَ مَالَهُ بَعْدَ الْبُلُوغِ فَيَزِنِي لِعَجْزِهِ عَنِ التَّزْوِيجِ

رَوَى مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ الْكَلِينِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ عَمَّنْ رَوَاهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ فِي رَجُلٍ مَاتَ وَأَوْصَى إِلَى رَجُلٍ وَلَهُ ابْنٌ صَغِيرٌ فَأَدْرَكَ الْغُلَامُ وَذَهَبَ إِلَى الْوَصِيِّ فَقَالَ لَهُ رُدَّ عَلَيَّ مَالِي لِأَتَزَوَّجَ فَأَبَى عَلَيْهِ فَذَهَبَ حَتَّى زَنَى قَالَ يَلْزَمُ ثُلْثِي إِنْ زَنَى هَذَا الرَّجُلُ - ذَلِكَ الْوَصِيُّ الَّذِي مَنَعَهُ الْمَالَ وَلَمْ يُعْطِهِ فَكَانَ يَتَزَوَّجُ.

قَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ رَحِمَهُ اللَّهُ مَا وَجَدْتُ هَذَا الْحَدِيثَ إِلَّا فِي كِتَابِ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ وَ مَا رَوَيْتُهُ إِلَّا مِنْ طَرِيقِهِ حَدَّثَنِي بِهِ غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْهُمْ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عِصَامٍ الْكَلِينِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ^(۲)

این نحوه از بیان دال بر تزلزل جناب صدوق در قبول این روایت ماست.

۲- بَابُ الرَّجُلَيْنِ يُوصِي إِيَّاهُمَا فَيَنْفَرِدُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِنِصْفِ التَّرِكَةِ

وَفِي كِتَابِ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ الْكَلِينِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ الْمِثْمِيِّ عَنْ أَخَوَيْهِ مُحَمَّدٍ وَأَحْمَدَ عَنْ أَبِيهِمَا عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي يَزِيدَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ قَالَ إِنَّ رَجُلًا مَاتَ وَأَوْصَى إِلَى رَجُلَيْنِ فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ خُذْ نِصْفَ مَا تَرَكَ وَ أَعْطِنِي النِّصْفَ مِمَّا تَرَكَ فَأَبَى عَلَيْهِ الْآخَرُ فَسَأَلُوا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ ذَاكَ لَهُ

قَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ رَحِمَهُ اللَّهُ لَسْتُ أَفْتِي بِهَذَا الْحَدِيثِ بَلْ أَفْتِي بِمَا عِنْدِي بِخَطِّ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَ وَ لَوْ صَحَّ الْخَبَرَانِ جَمِيعًا لَكَانَ الْوَاجِبُ الْأَخْذَ بِقَوْلِ الْآخِرِ كَمَا أَمَرَ بِهِ الصَّادِقُ عَ وَ ذَلِكَ أَنَّ الْأَخْبَارَ لَهَا وَجُوهٌ وَمَعَانٍ وَ كُلُّ إِمَامٍ أَعْلَمُ بِزَمَانِهِ وَأَحْكَامِهِ مِنْ غَيْرِهِ مِنَ النَّاسِ وَ بِاللَّهِ التَّوْفِيقُ^(۳)

در اینجا هم جناب صدوق تصریح دارد که به این روایت فتوی نمی‌دهد.

والله المستعان

۲. همان، ج ۴، ص: ۲۲۳

۳. همان، ص: ۲۰۴